КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ

На правах рукопису

ЕВЕРЕСТУС ЕМЕКА АНІАНВУ

ОРГАНІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ У НІГЕРІЇ

Спеціальність 05.25.03

«Бібліотекознавство та бібліографознавство»

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 1994

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Київському державному інституті культури

Науковий керівник: Канд. пед. наук, професор ОДИНОКА Ліліна Павлівна

Офіційні опоненти:

1. Доктор історичних наук, професор ГОРДІЄНКО Леонід Митрофанович
2. Кандидат педагогічних наук ПАВЛУША Тетяна Петрівна

Провідна організація: Інститут підвищення кваліфікації працівників культури України

Захист відбудеться о 14^{00} годині 21 вересня 1994 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради К.01.34.01 при Київському державному інституті культури (Київ, вул. Щорса, 36)

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського державного інституту культури (Київ, вул. Щорса, 36)

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ. У сучасних умовах соціально-економічного розвитку Нігерії головна увага уряду та законодавчих органів влади спрямована на зміцнення базових галузей народного господарства та підвищення культурного рівня населення. Для того, щоб відповідати вимогам часу, працівникам бібліотечно-інформаційних закладів Нігерії потрібно використати практичний та історичний досвід передових країн, вирішити такі складні завдання бібліотечного будівництва як розробка науково-організаційних засад та створення бібліотечно-інформаційної системи у країні, яка ефективно сприяла б розвитку пріоритетних галузей народного господарства.

Важливою особливістю розвитку науки і техніки у країні на сучасному етапі є його підпорядкування цілям національної урядової програми, в якій накреслені завдання щодо поліпшення продовольчого забезпечення, медичного обслуговування населення, прискорення розвитку народного господарства й ліквідації неписьменності, а також вдосконалення охорони навколишнього середовища. Рівень науково-технічного потенціалу знаходиться у прямій залежності від організації бібліотечно-інформаційної діяльності в різних соціальних сферах (наука, виробництво, освіта, культура). Організація інформаційно-бібліотечної справи визнана керівництвом уряду життєво важливою для програми національного розвитку та відродження країни. Цілком зрозуміло, що якість та повнота реалізації соціальних та економічних програм залежить від організації бібліотечно-інформаційного обслуговування населення. Тому на сучасному етапі соціально-економічного та політичного оновлення країни комплексна наукова розробка бібліотечно-інформаційної системи Нігерії є актуальною проблемою національного культурного будівництва.

СТУПІНЬ РОЗРОБКИ ТЕМИ. Різні аспекти розвитку та організації бібліотечної справи в Нігерії у роки незалежності (з 1960 р.) були висвітлені у працях як вітчизняних, так і іноземних фахівців. Так, питання історії створення і розвитку бібліотек Нігерії розглядаються у публікаціях нігерійських та зарубіжних бібліотечних працівників: Калу Окоріє, Агуоллу С. С., Діпеолі Дж. О., Дін Е., Марі Маак, Нвойє С., Адекунбі, Харріс Дж., Адже С. В., Анійм Ж. С., Абаеде Б. О., Оку Єкей Е., Мойд С. А., Адун Танні, Єгбуна Ч. та ін.

Опубліковані матеріали досліджень, які містять аналіз не тільки загальних проблем бібліотечного обслуговування населення, але й присвячені питанням організації бібліотек окремих типів, різних відомств, підготовки кадрів. Найбільш грунтовна характеристика основних напрямків організації бібліотечної справи у країні подається у роботах Адун Танні, Адімарах Є. М., Уби Ю. Є., Лавні С. М. та ін. Питання організації різних спеціальних бібліотек охарактеризовані у роботах Белдех Г. С., Адімори Є. Н., Обака Д. Н., Океке Дж. А. Проте, на жаль, ніхто з цих авторів не спромігся розробити комплексної програми розв'язання проблем, що існують у справі бібліотечного будівництва в країні.

Аналіз ступеню розробки теми свідчить про те, що в національній теорії та практиці бібліотечного будівництва відсутня глибока та комплексна розробка конкретної програми організації та розвитку бібліотечної справи у країні.

ОБ'ЄКТОМ ДОСЛІДЖЕННЯ є бібліотеки Нігерії у процесі їх історичного

розвитку та на сучасному етапі.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ - організаційна структура та функціонування Національної бібліотечно-інформаційної системи Нігерії на етапах її створення та розвитку.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ полягає у розробці основних напрямків організації бібліотечно-інформаційної системи Федеративної республіки Нігерія та у створенні науково обгрунтованих рекомендацій, які б сприяли ефективному розвитку різних груп та об'єднань бібліотек, що входять до її складу.

ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ:

- дослідження історії, загальних закономірностей та національних особливостей развитку бібліотек Нігерії, рівня координації та кооперації їх діяльності;
- вивчення стану бібліотечного обслуговування Нігерії на сучасному етапі з метою розробки програми ефективної організації бібліотечно-інформаційної системи у країні;
- аналіз сучасного досвіду бібліотечного будівництва у розвинених країнах Північної Америки, Європи, деяких країн Азії, Африки, Латинської Америки, що розвиваються, та в країнах СНД з метою його застосування для розвитку бібліотечної справи у країні з урахуванням національних особливостей Нігерії;
- розробка структурно-функціональної моделі бібліотечно-інформаційної системи Нігерії у аспекті розвитку завдань бібліотечної справи у країні;
- розробка наукової концепції Цільової програми розвитку бібліотечно-інформаційної системи Нігерії та рекомендацій щодо її практичної реалізації;
- визначення перспективних напрямів удосконалення підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів у відповідності з завданнями Цільової програми.

НАУКОВА НОВИЗНА ДОСЛІДЖЕННЯ полягає у тому, що з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку і національних особливостей країни вперше розроблені: модель Національної бібліотечно-інформаційної системи країни та Цільова програма організації та розвитку цієї системи на перспективу.

ПРАКТИЧНА ЦІННІСТЬ РОБОТИ. Результати даного дослідження виявили реальну можливість об'єднати бібліотеки різних видів та типів у єдину бібліотечно-інформаційну систему Нігерії, в якій закладені основи для поглиблення спеціалізації бібліотек та розширення їх кооперації, створення якісно нових умов для впровадження передових інформаційних технологій на базі інтегрованої автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи.

Матеріали дисертації можуть бути використані для розробки державної Цільової комплексної програми вдосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування населення у Нігерії.

Розроблені рекомендації та пропозиції можуть становити інтерес також для інших країн, що розвиваються, з федеративним державним устроєм.

Матеріали дисертації рекомендуються для використання нігерійськими викладачами при підготовці циклів лекцій з проблем організації бібліотечного обслуговування населення, з історії бібліотечної справи у Нігерії, а також у бібліотечному законодавстві Нігерії та ін.

НА ЗАХИСТ ВИНОСЯТЬСЯ слідуючі положення:

1. Основні принципи сучасної організації бібліотечної справи у Нігерії, що являють собою важливий фактор прискорення культурного та соціально-економіч-

ного розвитку країни, базуються на державному керівництві системою бібліотек, централізації та децентралізації управління, адаптації передового зарубіжного досвіду бібліотечного будівництва з урахуванням національних особливостей країни.

2. Основними функціями Національної бібліотечно-інформаційної системи Нігерії є: ефективне задоволення різних інформаційних потреб організацій та окремих громадян; сприяння цим шляхом культурному та соціально-економічному розвитку країни; прискорене накопичення та використання у процесі економічного розвитку країни національних та світових інформаційних ресурсів; забезпечення невід'ємних прав кожної людини на одержання необхідної інформації та освіту.

3. Структурно-функціональна модель Національної бібліотечно-інформаційної системи Нігерії, яка має регіональний характер і містить підсистеми з основних галузей знань, має складові елементи на федеральному рівні, рівнях штату і області, відповідає пріоритетним напрямам соціально-економічного та культурного розвитку країни.

4. Цільова програма організації та розвитку бібліотечно-інформаційної системи Нігерії (ЦП БІС) на перспективу, яка виконується у два етапи (програма-мінімум та програма - максимум), передбачає створення Центрального федерального органу управління з наступною децентралізацією керівництва на рівні регіонів і штатів, а також двох Національних бібліотек: з природничих наук та техніки (НБПНТ) і з суспільних наук та мистецтва (НБСНМ).

5. Цільова програма БІС передбачає створення бібліотечно-інформаційної системи Нігерії з урахуванням територіально-етнічних особливостей країни у рамках чотирьох регіональних бібліотечних зон, керівництво розвитком яких здійснюється відповідними координаційними центрами.

6. Пропозиції щодо вдосконалення підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів у Нігерії у відповідності з завданнями ЦП БІС.

7. Рекомендації з розшуку та раціонального використання фінансових та кадрових ресурсів, які потрібні для розвитку бібліотечно-інформаційної системи Нігерії.

МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ. Для вирішення поставлених у дослідженні завдань та забезпечення об'єктивності і вірогідності одержаних результатів було використано комплекс методів, що доповнюють один одного:

- принцип історизму, який дозволив з'ясувати генезис, закономірності та тенденції розвитку бібліотечної справи на різних етапах розвитку нігерійського суспільства;

- аналіз документальних джерел з бібліотечної справи та суміжних наук для вивчення сучасного стану бібліотечного обслуговування як у Нігерії, так і в інших країнах;

- статистичний аналіз даних, що дав можливість одержати не тільки реальну інформацію щодо стану бібліотечного обслуговування та провести теоретичні узагальнення, але й забезпечив вірогідність висновків;

- аналітико-синтетичний метод обробки матеріалів дослідження.

В дослідженні використовується метод моделювання соціальних систем, що базується на використанні наукового підходу до соціальної системи, яку представляє Національна бібліотечно-інформаційна система Нігерії, та на принципах системного моделювання, основними з яких є:

- модель як необхідний елемент у розробці теоретичного розділу дисертації;

- модель як один з результатів дисертаційного дослідження, що рекомендується для впровадження у соціокультурне середовище Нігерії;

- модель як зразок для створення Цільової програми розвитку бібліотечно-інформаційної системи Нігерії на перспективу.

У процесі розробки шляхів розвитку БІС Нігерії використана наукова методологія програмно-цільового управління, яка дозволяє виділити основні підцілі та етапи процесу вдосконалення бібліотечної справи у країні.

Методологічну базу дослідження складають також нігерійські урядові документи та законодавчі акти з питань національного планування галузей народного господарства та культури, у тому числі ті, що стосуються бібліотек і системи освіти, матеріали та документи Західно-Африканської бібліотечної асоціації та Нігерійської бібліотечної асоціації.

З метою обґрунтування методологічних принципів дослідження використовувались праці бібліотекознавців СНД з історії, теорії і практики організації та управління бібліотечною справою: Абрамова К. І., Вансєва А. М., Каратигіної Т. Ф., Карташова М. С., Осіпової І. П., Серова В. В., Талалакіної О. І., Тютіної І. Ф, Фруміна І. М, Чачко А. С., Чубар'яна О. С. та ін.

При вивченні стану бібліотечної справи у Нігерії, її історії, тенденцій розвитку бібліотечного будівництва, а також сучасного стану бібліотечного обслуговування населення було використано роботи нігерійських дослідників: Абасде Б. О., Адекунбі, Адімора Є. Н., Алже С. В., Анійм Ж. Агуоллу С. С., Белаєх Г. С., Дипеолі Дж.О., Ивойс С., Харріс Дж., Калу Окоріє, Марі Маак, Мойд С. А., Оку Єкей Е., Обака Д. Н., Океке Дж. А., Адуи Таині та ін.

У процесі узагальнення досвіду промислово розвинених країн Європи, Північної Америки, а також країн СНД, в т.ч. України, були проаналізовані роботи вчених та дослідників, зокрема: Бабича В. С., Гімальдінової Є. В., Каліберди Л. П., Карташова М. С., Кондрашової А. Г., Набатнікової Є. О., Назмутдінова І. К., Одинокої Л. П., Осіпової І. П., Оськіної В. М., Ратнікової Є. І., Селіверстової К. Т., Серова В. В., Тюліної Н. І., Тютіної І. Ф. (СНД); Месану С. Н., Мскан С. С. (Бразілія); Хюльпюш Г., Гюнцель П. (Німеччина); Калайджисвої К. (Болгарія); Мангля Н. (Індія); Хірн С., Хаклі Е. (Фінляндія); Маруичак П., Велінського М., Галієна Я., Біслік М. (Чехія і Словакія); Сетьєн Е. (Куба); Лімі К., Вільсон А., Севелл Р. Н. (Великобританія); Перхон Р. Дж., Хендрікс Д. Д., Шілл Х.Б., Шира Д. (США); Вопрш Я. (Польща); Чаувем Маркс (Франція).

У дисертації використано довідкові видання Міністерства інформації і культури, Міністерства закордонних справ, Національного департаменту статистики, спеціальні випуски Національної бібліотеки Нігерії, Бібліотечної асоціації Нігерії та інші матеріали довідково-інформаційного та бібліографічного характеру.

АПРОБАЦІЯ РОБОТИ. Основні положення дисертації апробовані в публікаціях у спеціальних виданнях, а також на щорічних наукових конференціях професорсько-викладацького складу та аспірантів Київського державного інституту культури (1990-1994 р.р.), Всеукраїнській науково-теоретичній конференції "Бібліотека і бібліотечна професія в умовах інформатизації суспільства" (Київ, 1993).

СТРУКТУРА ДИСЕРТАЦІЇ.

Дисертаційне дослідження складається з вступу, двох розділів, додатку і списку використаної літератури, який містить 257 назв українських, російських, нігерійських та інших зарубіжних матеріалів, що були використані в процесі підготовки дисертації.

Тема, мета та завдання дослідження сприяли викладенню матеріалу у такій послідовності.

У вступі розкривається актуальність роботи, її мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, а також обґрунтування наукової новизни дослідження, його методика та методологія, визначено основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі "Порівняльний аналіз розвитку бібліотечної справи у Нігерії" досліджено історичний шлях, який пройшла у своєму розвитку бібліотечна справа країни і проаналізовано її сучасний стан.

У другому розділі розроблена структурно-функціональна модель Національної бібліотечно-інформаційної системи, що орієнтована на інформаційне обслуговування завдань культурного і соціально-економічного розвитку країни з урахуванням регіональних особливостей її окремих територій, та науково обґрунтована Цільова програма розвитку бібліотечно-інформаційної системи Нігерії на перспективу, реалізація якої повинна виконуватися у два етапи.

У висновках підведено підсумки дослідження, сформульовано основні висновки роботи в цілому.

II. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Розділ І. "Порівняльний аналіз розвитку бібліотечної справи у Нігерії" присвячений розгляду історичного шляху, який пройшла у процесі розвитку бібліотечна справа країни, досліджується її сучасний стан. Такий підхід визначається необхідністю виявлення основних факторів та особливостей, які в минулому сприяли становленню бібліотек у країні і продовжують впливати на їх розвиток сьогодні.

Ретроспективний аналіз історії Західної Африки і, зокрема, Нігерії з давнини до 1914 року (період об'єднання південного та північного протекторатів та Лагоса в одну колоніальну державу Нігерія) доводить, що ще у середні віки існували об'єктивні умови для утворення перших бібліотек, тобто значно раніше, ніж зафіксовано у документальних джерелах нового часу.

Бібліотечне обслуговування у Нігерії в новий час, згідно зі свідченнями, зафіксованими у документах, розпочинається у 1900 р., коли була заснована перша державна бібліотека Міністерства юстиції в м. Лагос. Становлення бібліотечної справи та її подальший розвиток відбувались у період колонізації країни. Колоніальні адміністратори не тільки створили перші бібліотеки і систему освіти у країні, але й керували ними.

У роки незалежності розвиток бібліотечної справи був обумовлений швидким формуванням системи освіти та реалізацією програм соціально-економічного розвитку країни. Розширилась мережа публічних бібліотек, читалень у містах та в адміністративних центрах, бібліотек при університетах і науково-дослідних державних установах. У 1964 році була відкрита Національна бібліотека, яка на сьогодні має філії в 12 з 30 штатів країни.

В результаті чотирьох адміністративних реформ територіальної структури Нігерії (у 1967, 1976, 1987 і 1991 р.р.) країна розподілена на 30 штатів, серед яких існує і нова столиця країни Абуджа, котрій надана територіальна автономність. В Нігерії на 1990 р. за офіційними даними бібліотечної статистики нараховувалось понад 259 різних бібліотек (не беручи до уваги їх численних відділень), в яких працювало майже 850 професійних бібліотекарів.

Проте в ряді областей країни не створені публічні бібліотеки, відсутні бібліотеки в районах, селах. Бібліотечне обслуговування зосереджено в основному у великих містах, відкриття бібліотек у штатах здійснювалося безсистемно, не налагоджені зв'язки між бібліотеками в різних штатах, відсутні законодавчі та нормативні акти забезпечення кооперації та координації діяльності бібліотек.

Вдосконалення організації бібліотечного та інформаційного обслуговування населення шляхом створення національної бібліотечно-інформаційної системи є загальною проблемою для Нігерії.

В розділі II "Цільова програма розвитку бібліотечної справи у Нігерії" розроблені основні напрямки створення і розвитку Національної бібліотечно-інформаційної системи (БІС) Нігерії, що розглядається як соціальна система.

Мета створення і функціонування бібліотечно-інформаційної системи Нігерії формується відповідно з вищими цілями державної політики. Так, у сфері індустріалізації уряд висунув радикальну програму перебудови під назвою "Структурна програма пристосування та національної реконструкції". Для реалізації планів індустріалізації країни необхідно виконати наступні завдання:

- активізувати використання інформаційних ресурсів країни з метою адаптації іноземного передового досвіду для науково-технічного розвитку;

- піднести загальний культурний рівень населення країни для наступного формування національних кадрових ресурсів у сфері індустріального та аграрного секторів економіки.

Для вирішення цих завдань на сучасному етапі в країні необхідна організація бібліотечно-інформаційної системи. Її створення дає можливість всім бібліотекам, інформаційним органам і центрам, що входять до її складу, задовольнити потреби читачів за рахунок централізації та спільного використання ресурсів. Удосконалення організації бібліотечного та інформаційного обслуговування населення шляхом створення бібліотечної системи принесе безумовні вигоди, дасть можливість здійснювати централізоване комплектування та централізовану обробку фондів у межах системи, значно поліпшити довідково-бібліографічне та інформаційне обслуговування читачів, сприятиме розвитку МБА та системи філій, бібліобусів, дозволить скоротити витрати на комплектування, обробку літератури та обслуговування читачів.

У світлі вказаних тенденцій метою створення бібліотечно-інформаційної системи Нігерії є якнайбільш повне задоволення інформаційних потреб нігерійського суспільства в цілому та кожного громадянина окремо у відповідності до завдань національного соціально-культурного та науково-технічного розвитку.

В дисертаційному дослідженні моделювання бібліотечно-інформаційної системи виконується за трьома основними етапами.

НА ПЕРШОМУ ЕТАПІ визначається структура та складові частини системи, уточнюється її зміст, який далі трансформується у робочі поняття, що використо-

вуються у процесі дослідження. Тут бібліотечна система Нігерії розглядається як така, що складається з декількох підсистем. Визначення системних звязків між цими підсистемами потребує вивчення змісту функціонування кожної з них.

ДРУГИЙ ЕТАП роботи пов'язаний з дослідженням конкретних підсистем. Підсистема, у свою чергу, розглядається як система, що має складну структуру, елементи якої знаходяться у взаємодії одна з одною. На цьому рівні визначається не тільки структура, але й самі системні зв'язки. Результатом такої роботи є опис моделі конкретної підсистеми.

ТРЕТІЙ ЕТАП ставить за мету визначити системні звязки між конкретними підсистемами.

Основою створення БІС Нігерії повинні стати бібліотеки, що діють у країні. Вони на сьогодні нечисленні, працюють без належної координації та кооперації, їх робота не підпорядковується єдиній загальнонаціональній меті розвитку.

З позицій системного підходу операціональне уявлення про систему дає її структурно-функціональна модель, яка розкриває складові цієї системи, розподіл функцій і зв'язки між окремими елементами і в цілому з оточуючим зовнішнім середовищем.

В дисертації розроблена модель бібліотечно-інформаційної системи Нігерії, яка складається з чітко визначених підсистем, що відповідають основним напрямкам соціально-культурного та науково-технічного розвитку країни і є їх відображенням у бібліотечно-інформаційному середовищі. Бібліотечно-інформаційну систему Нігерії можна представити як модель, що складається з блоків, які являють собою поєднання окремих елементів у визначені групи (або підсистеми). Блочна структура моделі дозволяє, як того вимагають завдання дослідження, продемонструвати в узагальненому вигляді систему бібліотек Нігерії (мал. 1).

Структура БІС, що запропонована у дослідженні, гнучка, охоплює необхідні галузі знань та розроблена з урахуванням соціальних та інших особливостей окремих регіонів країни. Бібліотечно-інформаційна система Нігерії включає такі підсистеми:

підсистема (мережа) із суспільних наук та мистецтва;

підсистема (мережа) з природничих наук та техніки;

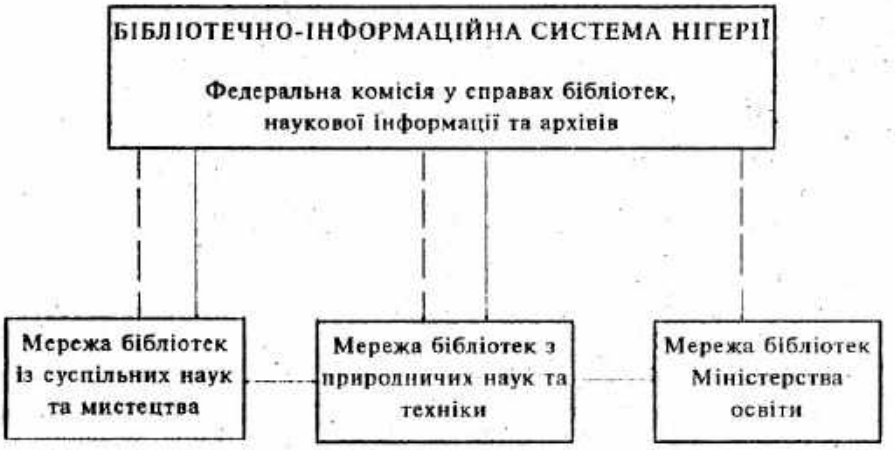
підсистема (мережа) учбових бібліотек Міністерства освіти.

Така структура загальної системи формувалася за принципом спеціалізації у певних напрямках. Спеціалізація необхідна тому, що вона дає можливість використовувати виділені державою кошти у напрямках пріоритетів національного розвитку і більш повно забезпечити користувачів необхідними матеріалами.

Принцип спеціалізації підсистем БІС відповідає тенденціям формування бібліотечно-інформаційних підсистем штатів, де вже існують публічні бібліотеки для широкого кола читачів та бібліотеки навчальних закладів у системі Міністерства освіти. Управління розвитком цих підсистем у напрямку поглиблення спеціалізації в галузі науково-технічної інформації та інформації з суспільних наук і мистецтва відповідає завданням національного розвитку, що накреслені в урядових програмах.

Забезпечення цілісності бібліотечно-інформаційної системи Нігерії базується на наступних принципах.

Цілісність системи, її функціонування, вдосконалення та розвиток, насамперед, забезпечуються управлінням. Для того, щоб створити систему бібліотек Нігерії,

Мал. 1. Загальна структурна схема бібліотечно-інформаційної системи Нігерії

необхідно мати єдиний орган управління, який поєднав би усі структурні ланки системи для досягнення єдиної мети. Щоб ефективно керувати процесом розвитку і функціонування БІС, у дослідженні запропоновано утворити координаційний орган – бібліотечну комісію при федеральному уряді. Така комісія потрібна, так як обсяг питань щодо розвитку БІС настільки широкий і різноманітний, що вирішення їх недоцільно доручати будь-якому управлінню чи відомству у федеральних міністерствах; в процесі аналізу, обговорення, прийняття рішень з розвитку БІС розширюється коло зацікавлених осіб, що сприяє підвищенню якості та об'єктивності рішень, які приймаються; основні питання розвитку системи бібліотек Нігерії можуть бути успішно вирішені лише за участю всіх суб'єктів бібліотечного будівництва.

Далі в дисертації подаються короткі характеристики кожної з підсистем БІС.

Розглянемо перш за все підсистему (мережу) бібліотек із суспільних наук та мистецтва. До складу даної підсистеми на федеральному рівні повинні входити: Національна бібліотека із суспільних наук та мистецтва (НБСНМ); бібліотека Федерального парламенту; бібліотека Міністерства закордонних справ; бібліотека Національного інституту економічних досліджень; бібліотеки громадських організацій, спеціалізацією яких є із суспільних наук, мистецтва, наприклад, бібліотека Нігерійского історичного товариства; бібліотеки Національного архіву; бібліотеки при національних музеях.

На рівні штату мережа бібліотек із суспільних наук та мистецтва охоплює такі складові: центральну універсальну бібліотечну службу кожного штату з відповідними бібліотеками; універсальні бібліотечні служби областей, районів з бібліотеками; бібліотеку Верховної Ради штату; бібліотеки спеціалізованих організацій, установ за фахом, що розташовані на території штату.

Підсистема (мережа) бібліотек з природничих наук та техніки є важливим фактором поліпшення обслуговування населення, спеціалістів, вчених, промислових установ, забезпечення необхідною спеціалізованою науково-технічною літературою та інформацією. Ця підсистема в умовах науково-технічного розвитку Нігерії буде сприяти ефективному комплектуванню і використанню науково-технічної літератури та інформації. До цієї мережі входять такі бібліотеки: Національна публічна бібліотека з природничих наук та техніки; бібліотека інституту тропічного сільського господарства; бібліотеки різних дослідницьких інститутів; бібліотеки дослідних станцій; бібліотеки наукових товариств, які спеціалізуються з природничих наук і техніки; бібліотеки окремих установ, інститутів за фахом.

Підсистема (мережа) учбових бібліотек системи Міністерства освіти повинна охопити бібліотеки 29 університетів, 28 політехнічних інститутів, 228 педагогічних інститутів та інших навчальних закладів цієї категорії.

Для ефективного бібліотечного обслуговування у вузах Нігерії потрібна така раціональна система, у якій закладені можливості не тільки для ефективного бібліотечно-інформаційного обслуговування, ощадливого та раціонального використання обмежених коштів, але й забезпечить оптимальний рівень управління, централізацію планування і т. ін. Ці можливості надає система адміністративної централізації та децентралізації бібліотечного обслуговування, яку запропоновано у процессі дисертаційного дослідження для впровадження у бібліотеки навчальних закладів. Кожний вуз, що застосовує цю систему організації, буде мати поряд з центральною універсальною бібліотекою, факультетські бібліотеки, бібліотеки при

кафедрах і лабораторіях. Усі перераховані бібліотеки контролюються центральною бібліотекою, яка здійснює централізоване комплектування, обробку та каталогізацію літератури.

У процесі дисертаційного дослідження була розроблена структура бібліотечно-інформаційної системи з урахуванням регіональних особливостей країни. До цього часу у Нігерії не існувало офіційно затверджених форм кооперації та координації бібліотечної діяльності. У 1980 році був запропонований поділ країни на 7 бібліотечних зон. Офіційно цей розподіл не має юридичного статусу, оскільки групування штатів на 7 дрібних бібліотечних зон не дуже ефективне. У даному дослідженні доведено, що за умов зменшення кількості бібліотечних зон можливо спромогтися більшого успіху та кращих результатів у регіональній координації діяльності бібліотек. В дисертації запропоновано звернутися до розподілу країни на 4 регіональні зони, які склалися історично і відповідають етнічним та економічним особливостям регіонів. Цей розподіл охоплює від 7 до 12 штатів у кожній зоні.

Такий регіональний розподіл, на наш погляд, забезпечить цілісність БІС за рахунок створення додаткових (регіональних) зв'язків між бібліотеками, які реалізуються під керівництвом Регіонального координаційного бібліотечного органу: Координаційного центру бібліотечної зони (КЦ БЗ).

Результати дослідження, які базуються на узагальнених даних відносно функціонування БІС, містять поряд з формалізованими елементами моделі такі важливі компоненти, як цільову програму створення БІС на базі усіх бібліотек країни та пропозиції щодо підготовки кадрів бібліотечно-інформаційних працівників для досягнення запрограмованих цілей БІС Нігерії.

Складність розробки програми полягає у тому, що питання державного бібліотечного будівництва у федеральній країні практично вирішуються на двох рівнях: рівні федерального уряду та рівні уряду штатів. Це потребує чіткого розмежування у виділенні та використанні ресурсів, насамперед, фінансових. У конкретних умовах Нігерії з'являється ще й необхідність враховувати регіональні особливості окремих штатів. В зв'язку з цим процес утворення та розвитку БІС країни у дисертації розроблений у формі Цільової програми розвитку бібліотечно-інформаційної системи Нігерії (ЦП БІС), виконання якої заплановано у два етапи:

I етап - здійснення заходів, що передбачають утворення БІС Нігерії на федеральному рівні (програма-мінімум);

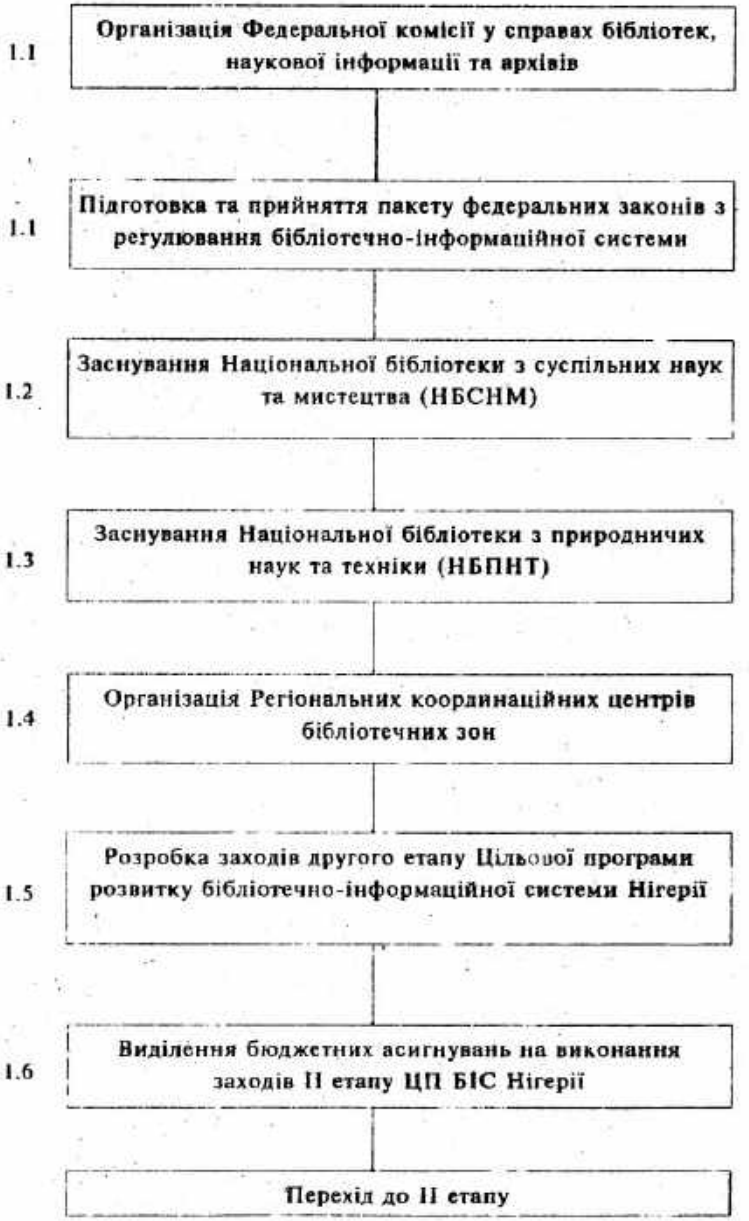
II етап - здійснення заходів, метою яких є створення та розвиток бібліотечно-інформаційного обслуговування на рівні штатів та комплексу додаткових заходів по розвитку БІС Нігерії на федеральному рівні (програма-максимум).

Розглянемо склад і основний зміст конкретних заходів на кожному з етапів.

I етап. Заходи, що передбачають утворення бібліотечно-інформаційної системи на федеральному рівні (програма-мінімум); першочергові завдання цього етапу наводяться у вигляді послідовності ряду підетапів (мал. 2).

Згідно з оцінками експертів, реалізація заходів I етапу ЦП БІС потребує від 20 місяців (мінімальний період) до 30 місяців (максимальний період) для їх виконання. Середній строк становить 25 місяців.

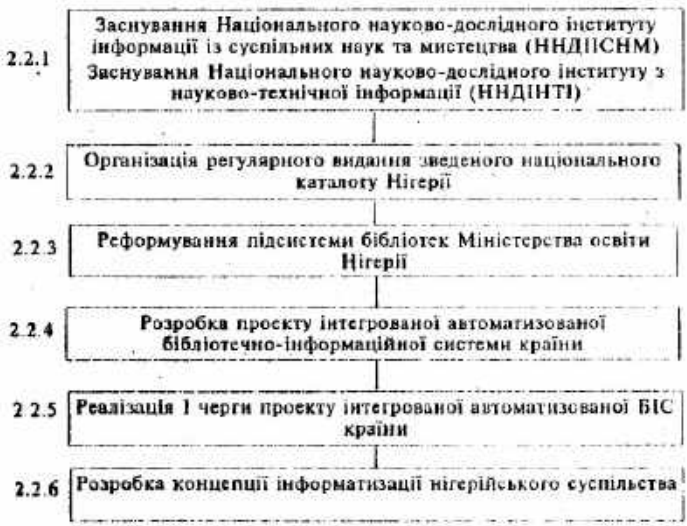
II етап. Заходи цільової програми розвитку бібліотечно-інформаційної системи на рівні штату. Строки виконання окремих заходів для даного етапу не вказані, оскільки рівні розвитку бібліотечної інфраструктури в окремих штатах дуже різні, а обсяг очікуваного фінансування не визначений. В цих умовах неможливо та й

Мал. 2. Основні заходи I етапу Цільової програми розвитку бібліотечно-інформаційної системи Нігерії

Мал. 3. Основні заходи II етапу Цільової програми розвитку бібліотечно-інформаційної системи на рівні штату

Мал. 4. Блок-схема виконання заходів II етапу Цільової програми розвитку бібліотечно-інформаційної системи Нігерії на федеральному рівні.

недоцільно прогнозувати конкретні терміни виконання підетапів (мал. 3). Загальні строки виконання II етапу ЦП БІС прогнозуємо до 2003-2005 років.

Заходи II черги ЦП БІС Нігерії на федеральному рівні передбачають організацію виробництва та розповсюдження вторинної наукової інформації (мал. 4). В зв'язку з цим актуалізується питання щодо організації у Нігерії сучасної системи наукової інформації. Це стосується як суспільних наук та мистецтва, так і природничих наук і техніки. Така система сприятиме підвищенню теоретичного рівня науково-дослідної роботи в країні, вдосконаленню викладання природничих наук та техніки, суспільних наук та мистецтва. Важливим кроком у вирішенні цього завдання буде створення двох спеціалізованих науково-дослідних інститутів інформації.

Розробка Цільової програми розвитку бібліотечно-інформаційної системи Нігерії є важливою справою у здійсненні державного планування бібліотечно-інформаційної сфери.

Аналіз змісту заходів ЦП БІС дозволяє сформулювати вимоги до системи підготовки та перепідготовки кадрів бібліотечно-інформаційних працівників як на якісному, так і на кількісному рівнях.

Визначені вимоги у дисертації сформульовані у вигляді замовлення на підготовку кадрів трьох категорій:

- адміністраторів бібліотечно-інформаційних підсистем різних рівнів. Це - спеціалісти, здатні виконувати функції інформаційно-бібліотечного менеджмента на різних рівнях: від координаційних органів БІС до ЦБС областей, а також керівники бібліотечно-інформаційних служб, районних універсальних бібліотек тощо;

- бібліотечно-інформаційних працівників за різними галузями знань з поглибленою спеціалізацією з пріоритетних напрямків розвитку економіки та культури країни;

- інформаційно-бібліотечних технологів - спеціалістів з впровадження та використання традиційних і нових інформаційно-бібліотечних технологій.

Кількісні вимоги щодо складу та номенклатури бібліотечно-інформаційних кадрів створюються на основі перспективних замовлень на підготовку кадрів від центральних бібліотечних служб різних рівнів - (штатів, областей і районів) з корекцією планів підготовки спеціалістів на рівні Федеральної комісії у справах бібліотек, наукової інформації та архівів.

Регіональні особливості підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів зв'язані з функціонуванням БІС в рамках чотирьох регіональних бібліотечних зон Нігерії. Це і вимагає відповідної перебудови у підготовці бібліотечно-інформаційних кадрів. З метою урахування регіональних особливостей і збереження принципу цілісності системи в дослідженні запропоновано організувати підготовку кадрів на трьох рівнях БІС: федеральному, регіональному та на рівні штату.

Розмежування підготовки кадрів для різних ланок БІС дозволить більш якісно формувати держзамовлення на підготовку бібліотечно-інформаційних кадрів вищої кваліфікації на федеральному рівні, використати для підготовки бібліотечних кадрів кошти з бюджетів штатів і областей за умови цільової фінансової підтримки з федерального бюджету.

В результаті проведеного дослідження були зроблені теоретичні узагальнення і висновки, які полягають в такому.

Організація бібліотечної справи в Нігерії є на сучасному етапі розвитку країни надзвичайно актуальним питанням. В ході дисертаційного дослідження проаналізований з позицій системного підходу стан бібліотечно-інформаційного обслуговування в країні і здійснена розробка основних напрямків створення і розвитку Національної бібліотечно-інформаційної системи (БІС) Нігерії, що розглядається як соціальна система.

Мета БІС Нігерії полягає в забезпеченні культурного і соціально-економічного розвитку країни шляхом оперативного формування і найбільш повного використання усіх видів інформаційних ресурсів країни для задоволення поточних і перспективних інформаційних потреб як окремих громадян, так і організацій всіх форм власності.

Процес створення і розвитку БІС доцільно здійснювати за розробленою в даному дослідженні Цільовою програмою розвитку національної бібліотечно-інформаційної системи Нігерії, яка розрахована на середньотермінову перспективу і здійснюється в два етапи.

Основою створення БІС Нігерії повинні стати бібліотеки, що діють в країні, які в даний час малочисельні, функціонують без відповідної координації і кооперації у відсутності єдиної загальнонаціональної мети розвитку.

Структура БІС є гнучкою, охоплює всі необхідні галузі знань і розроблена з урахуванням соціальних та інших особливостей окремих регіонів країни.

Цільова програма розвитку бібліотечно-інформаційної системи Нігерії (ЦП БІС) передбачає, що основним джерелом фінансування заходів щодо створення БІС на І етапі є бюджет федерального уряду; на наступному етапі заходи щодо розвитку НБІС на рівні штатів здійснюється шляхом фінансування із бюджету штатів в сполученні з цільовим виділенням коштів із федерального бюджету.

За результатами дослідження запропоновано створити в країні національні державні органи, які здійснюють адміністративне і методичне керівництво НБІС, в тому числі:

- Федеральна комісія у справах бібліотек, наукової інформації та архівів;
- Національна бібліотека з природничих наук і техніки;
- Національна бібліотека із суспільних наук і мистецтва;
- координаційні центри бібліотечних зон по чотирьох регіонах.

Широкомасштабні плани бібліотечного будівництва, які передбачені в ЦП БІС, вимагають удосконалення підготовки бібліотечно-інформаційних працівників у відповідності до висунутих стратегічних цілей. В дисертації розглянуто шляхи перетворення системи підготовки кадрів бібліотечно-інформаційних працівників для цілей бібліотечно-інформаційного менеджменту, впровадження і експлуатації нових інформаційних технологій, організації якісного бібліотечно-інформаційного обслуговування у всіх необхідних галузях знань.

III. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Аналіз історії розвитку та сучасного стану бібліотек Нігерії виявив невідповідність рівня бібліотечно-інформаційного обслуговування у країні суспільним інформаційним потребам, відсутність потрібної координації та кооперації діяльності бібліотек на всіх рівнях, висвітив недоліки законодавчого забезпечення бібліотечного будівництва, встановив причини невисокого соціального статусу бібліотечно-

інформаційних працівників.

2. Аналіз сучасного досвіду бібліотечного будівництва у розвинених країнах Північної Америки, Європи, країнах СНД, деяких країнах Азії, Африки, Латинської Америки, що розвиваються, дозволив встановити загальні закономірності сучасного розвитку державних бібліотечних систем, які організовані з урахуванням національних особливостей культурного та соціально-економічного розвитку країни. Це положення враховувалось у процесі дослідження та розробки Національної бібліотечно-інформаційної системи Нігерії.

3. Вивчено стан бібліотечно-інформаційного обслуговування у Нігерії на сучасному етапі з метою визначення необхідних умов для ефективної організації бібліотечно-інформаційної системи у країні.

4. Досліджені основні напрямки, характер та рівень функціонування бібліотек та інформаційних закладів у країні з метою визначення шляхів вдосконалення координації та кооперації у масштабах федеративної держави. Встановлено, що найбільш ефективним заходом у вирішенні вказаної проблеми є організація національної бібліотечно-інформаційної системи.

5. Розроблена структурно-функціональна модель Національної бібліотечно-інформаційної системи, що орієнтована на інформаційне обслуговування завдань культурного і соціально-економічного розвитку з урахуванням регіональних особливостей окремих територій країни.

6. Розроблена науково обґрунтована Цільова програма розвитку бібліотечно-інформаційної системи Нігерії на перспективу, реалізація якої повинна виконуватися у два етапи: перший етап - створення законодавчої бази та органів державного управління на федеральному рівні (програма-мінімум); другий етап - практичні заходи щодо бібліотечного будівництва на рівні регіонів, штатів, областей і т.ін. (програма-максимум).

7. З метою активізації та ефективного використання національних інформаційних ресурсів у складі заходів ЦПІ БІС Нігерії передбачено створити два головні бібліотечні центри за такими галузями знань: Національна бібліотека з природничих наук та техніки (НБПНТ) та Національна бібліотека із суспільних наук та мистецтва (НБСІМ).

8. Головною умовою успішної реалізації ЦПІ БІС Нігерії є забезпечення системи бібліотек Нігерії кваліфікованими кадрами бібліотечно-інформаційних працівників. Визначено комплекс заходів щодо вдосконалення підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів у відповідності з завданнями ЦПІ БІС Нігерії, які базуються на якісно нових вимогах до складу кадрів, враховують регіональні особливості у роботі бібліотечно-інформаційних закладів, планування підготовки кадрів на основі перспективних потреб бібліотечного будівництва на усіх рівнях.

9. Концептуальні положення структурно-функціональної моделі та цільової програми Національної бібліотечно-інформаційної системи Нігерії розроблені і реалізуються в рамках основних міжнародних бібліотечно-бібліографічних програм ЮНЕСКО, ІФЛА-НАТІС, УБУ, ЮАП - з врахуванням національної специфіки країни.

Основні положення дисертації викладено у таких роботах:

1. Аніянву Евересгус Емека. Організація бібліотечного обслуговування населення Нігерії на сучасному етапі // Тези до XIX та XX звітних наукових

конференцій професорсько-викладацького складу та аспірантів інституту.- К.: КДІК, 1992.– С. 81-83.

2. Аніанву Еверестус Емека. Правове забезпечення розвитку бібліотечної справи Нігерії // Збірник статей аспірантів Київського Державного інституту культури.– К.: КДІК, 1994.– С. 135-139.

3. Аніанву Еверестус Емека. Удосконалення системи підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів відповідно з завданнями ЦП БІС Нігерії // Питання культурології, № 13.– К.: КДІК, 1994. – С. 140-143.

4. Аніанву Еверестус Емека. Розробка структурно-функціональної моделі бібліотечно-інформаційної системи Нігерії // Тези XXV звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу та аспірантів інституту.– К.: КДІК, 1994.